

VÝBĚR TÉMAT ZE ZPRÁVY O VNĚJŠÍCH FAKTORECH OVLIVŇUJÍCÍCH KVALITU VZDĚLÁVÁNÍ V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Vnější faktory ovlivňující kvalitu vzdělávání v základních školách

Tematická zpráva

2024
2025

Tematická zpráva „*Vnější faktory ovlivňující kvalitu vzdělávání v základních školách*“ se věnuje zkoumání vlivů, které z vnějšího prostředí ovlivňují kvalitu vzdělávání na základních školách. Opírá se o rozsáhlý soubor dat získaných Českou školní inspekcí, zahrnující odpovědi ředitelů, učitelů a žáků, výsledky národních šetření i informace z externích zdrojů, jako jsou výkazy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy nebo data Českého statistického úřadu. Analýza pokrývá více než 2 600 základních škol v období tří školních let (2021–2024).

Hlavním cílem této zprávy je upozornit na méně známé souvislosti mezi vnějšími faktory a kvalitou vzdělávání a poskytnout podklady, které mohou sloužit jako základ pro informovaná rozhodnutí v oblasti vzdělávací politiky.

1

ROLE ZŘIZOVATELŮ ŠKOL

Zřizovatelé, především obce, jsou klíčovými aktéry ovlivňujícími kvalitu vzdělávání základních škol. V České republice tvoří většinu zřizovatelů malé obce, což přináší výhody i zásadní výzvy. Menší obce často vytvářejí blízké vztahy mezi vedením škol, pedagogy a žáky, avšak zároveň narážejí na limity rozpočtu a efektivity financování. Obce s méně než 1000 obyvateli mají relativně vyšší výdaje na žáka, a jejich možnosti jsou omezené, což negativně ovlivňuje materiální podmínky škol, jako jsou učební pomůcky, infrastruktura a technické vybavení.

Tematická zpráva také upozorňuje na výrazné rozdíly v podpoře škol zřizovateli. Ředitelé škol, kteří pociťují rozpočtové problémy, často zaznamenávají nižší kvalitu výuky i organizační problémy spojené s udržení kvalifikovaného personálu. Lepší financování je klíčové nejen pro technické vybavení, ale i pro zavádění inovativních pedagogických přístupů a motivaci učitelů.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- *Transparentně alokovat rozpočtové prostředky s ohledem na specifické potřeby škol.*
- *Podporovat sdílení zdrojů a spolupráci mezi školami na regionální úrovni.*
- *Zavést strategické plánování zaměřené na dlouhodobý rozvoj škol, zejména v oblastech s horší socioekonomickou situací.*

2

VZTAHY A SPOLUPRÁCE SE ZÁKONNÝMI ZÁSTUPCI ŽÁKŮ

Spolupráce mezi školou a rodiči je zásadní pro podporu vzdělávání a vytváření vhodného klimatu. Čtvrtina ředitelů a třetina učitelů vnímá přístup rodičů ke škole jako překážku. Tento problém je výraznější ve školách v socioekonomicky znevýhodněných lokalitách, kde nízká očekávání rodičů často souvisí s nižšími nároky na vzdělání a slabou podporou dětí. Naopak aktivní zapojení rodičů do školních aktivit vede k lepší spolupráci, respektu k úspěchu a omezení rizikového chování.

Řešení těchto problémů zahrnuje aktivní komunikaci a spolupráci s rodiči, například prostřednictvím konzultací, společných aktivit a školení učitelů zaměřených na práci s rodiči. Školy také mohou podporovat zapojení rodičů zlepšením informačních toků a nabídkou konkrétních možností, jak se do chodu školy zapojit.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Posilovat komunikaci a spolupráci mezi školou a rodiči.
- Vzdělávat učitele v oblasti práce s rodiči.
- Motivovat rodiče k aktivnímu zapojení do školního života prostřednictvím konzultací a workshopů.

3

VZTAHY MEZI ŠKOLAMI A KONKURENCE V REGIONU

Vztahy mezi základními školami jsou v rámci regionů klíčové pro sdílení zdrojů a osvědčených postupů. Přestože většina škol spolupracuje, u 15 % ředitelů byly zjištěny konkurenční vztahy, často v boji o žáky v menších městech. Nejčastější spolupráce zahrnuje kulturní a sportovní akce nebo porady ředitelů, zatímco komplexnější formy, jako sdílení odborných pracovníků či vzdělávací projekty, jsou vzácnější.

Konkurenční tlak může mít pozitivní vliv na kvalitu vzdělávání, ale bez koordinace mezi školami hrozí omezení přínosů. Spolupráce škol s dalšími aktéry, jako jsou neziskové organizace či poradenská zařízení, výrazně obohacuje vzdělávací prostředí a zmírňuje negativní dopady konkurence.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Podporovat větší rozmanitost spolupráce mezi školami, například sdílení odborných pracovníků.
- Posílit roli zřizovatelů v organizaci spolupráce mezi školami.
- Zaměřit se na vyrovnání podmínek mezi školami v regionu a eliminaci škodlivé konkurence.

4

PŘECHOD ŽÁKŮ NA VÍCELETÁ GYMNÁZIA

Přechod žáků na víceletá gymnázia má zásadní vliv na základní školy, zejména ty plně organizované. Tento jev způsobuje odchod žáků s vyšším socioekonomickým statusem, což ovlivňuje složení tříd i vzdělávací podmínky na 2. stupni. Základní školy, z nichž více žáků odchází na gymnázia, mají obecně lepší výsledky žáků a vyšší průměrný socioekonomický status, což může vést k diferenciaci mezi školami v regionu.

Regionální dostupnost víceletých gymnázií také vytváří nerovnosti – v některých oblastech mají žáci lepší příležitosti k přechodu než v jiných. Tento územní rozměr dále prohlubuje rozdíly mezi školami a vede ke koncentraci žáků podle jejich socioekonomického statusu.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Zvažovat vliv a dopad víceletých gymnázií na složení žáků v základních školách.
- Zohlednit regionální dostupnost gymnázií a zajistit férový přístup pro všechny žáky.
- Monitorovat dopad přechodu žáků na výsledky a klima základních škol.

5

SPOLUPRÁCE ŠKOL S PORADENSKÝMI ZAŘÍZENÍMI

Spolupráce základních škol s poradenskými zařízeními, zejména pedagogicko-psychologickými poradnami (PPP) a speciálně pedagogickými centry (SPC), hraje klíčovou roli v podpoře žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Až 90 % škol uvádí spolupráci s PPP, především v oblasti péče o žáky s obtížemi v učení, posuzování školní zralosti a řešení výchovných problémů. Největší výzvou zůstávají dlouhé čekací lhůty a nedostatek odborného personálu.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Zlepšit dostupnost poradenských zařízení a jejich kapacity.
- Rozšířit praktickou spolupráci (např. návštěvy odborníků ve školách).
- Podporovat vzdělávání pedagogů v práci se žáky se speciálními potřebami.

6

VÝSKYT RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Rizikové chování mezi žáky, jako je šikana, vandalismus nebo záškoláctví, představuje závažný problém, který výrazně ovlivňuje klima škol a celkový vzdělávací proces. Školy v socioekonomicky znevýhodněných lokalitách jsou těmito jevy zasaženy častěji, protože jsou zdejší žáci vystaveni vyššímu stresu, nedostatku podpory v rodinách a horším sociálním podmínkám. Rizikové chování však může nastat v jakékoli škole a signalizuje problémy, které vyžadují nejen intervence, ale také preventivní přístup.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Posílit preventivní programy zaměřené na klima školy.
- Rozvíjet spolupráci se školskými poradenskými zařízeními a rodinami.

7

SPOLUPRÁCE S PARTNERY A JEJÍ PŘÍNOSY

Základní školy spolupracují s různými partnery, jako jsou zřizovatelé, poradenská zařízení, neziskové organizace, nebo kulturní instituce. Tato spolupráce přináší školy materiální podporu, rozvoj pedagogů a lepší vzdělávací podmínky pro žáky, zejména ty znevýhodněné. Významnou výzvou je však zajištění dlouhodobé a kvalitní spolupráce v širším spektru oblastí.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Posílit spolupráci s různými partnery v regionu.
- Podporovat vzájemnou výměnu zdrojů a dobré praxe.
- Zaměřit se na praktickou podporu znevýhodněných žáků.

8

VNĚJŠÍ FAKTORY A KVALITA VZDĚLÁVÁNÍ

Kvalita vzdělávání je ovlivněna nejen vnitřními faktory školy, ale i vnějšími, jako jsou socioekonomické podmínky, podpora zřizovatele, legislativa, a dostupnost poradenských zařízení. Tyto faktory přímo ovlivňují vztahy mezi aktéry školy, výskyt rizikového chování a výsledky žáků. Klíčovým aspektem je podpora rodin, spolupráce s komunitou a stabilita vedení škol.

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

- Posílit finanční a personální podporu škol.
- Zaměřit se na rozvoj pozitivního klimatu školy.
- Systematicky zapojit rodiny a místní partnery do vzdělávacího procesu.

ZÁVĚR

Tematická zpráva „**Vnější faktory ovlivňující kvalitu vzdělávání v základních školách**“ poukazuje na význam vnějších faktorů, jako je podpora zřizovatelů, spolupráce se zákonnými zástupci, poradenskými zařízeními a místními partnery, pro zlepšení kvality vzdělávání. Klíčovým doporučením je posílení spolupráce na všech úrovních, zajištění dostatečného financování a řešení socioekonomických nerovností.

Zpráva jednoznačně potvrzuje, že kvalita vzdělávání v základních školách je ovlivňována řadou vnějších faktorů, které přesahují rámec samotné výuky a přímé odpovědnosti škol. Klíčové zjištění spočívá v tom, že vzdělávání není izolovaný proces, ale výsledkem komplexní spolupráce mezi školami, jejich zřizovateli, rodiči, poradenskými zařízeními a dalšími aktéry v lokálním prostředí. Zpráva proto zdůrazňuje potřebu systémových opatření, která by podpořila školy v řešení těchto vnějších vlivů. Na jedné straně je nutné zajistit, aby školy měly odpovídající materiální a personální podmínky, které by umožnily realizovat kvalitní vzdělávací programy. To zahrnuje nejen dostatečné financování ze strany zřizovatelů, ale také podporu škol ze strany státu při řešení problémů jako jsou kapacitní nedostatky poradenských zařízení nebo nerovnoměrné rozložení finančních prostředků mezi regiony.

Na druhé straně je důležité zaměřit se na posilování vztahů mezi školami a jejich komunitami. Rodiče, místní organizace, neziskové subjekty a poradenské služby hrají nezastupitelnou roli v utváření vzdělávacího prostředí. Aktivní spolupráce s těmito partnery může výrazně přispět k prevenci rizikového chování žáků, zlepšení jejich výsledků a celkové atmosféry ve školách.

Významnou roli hraje i nastavení systému víceletých gymnázií, které aktuálně vytváří nerovnováhu na druhém stupni základních škol. Odchod nejlepších žáků často negativně ovlivňuje kolektivní klima a snižuje vzdělávací nároky na zbylé žáky. Systémová opatření by měla zohlednit tento dopad a zajistit rovné příležitosti pro všechny žáky, bez ohledu na jejich socioekonomické zázemí. Tematická zpráva „**Vnější faktory ovlivňující kvalitu vzdělávání v základních školách**“ také zdůrazňuje potřebu podporovat vedení škol. Stabilita a kvalita řízení mají zásadní dopad na vnitřní klima školy, vztahy mezi pedagogy, žáky a rodiči i na celkový vzdělávací výstup. Proto by měla být věnována větší pozornost vzdělávání a podpoře ředitelů, kteří čelí stále složitějším výzvám.